

KOBIETY NA KRYZYSOWYM RYNKU PRACY NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Janusz Jarosiński*

ABSTRAKT

The article presents the situation of unemployed women in the świętokrzyskie region in the years 1999-2008 with reference to the situation of unemployed women in the whole of Poland. The article also describes the reasons of this unfavorable phenomenon in the świętokrzyskie district, but also in whole country

Key words: women, labour markt, świętokrzyski region, unemployed

WSTĘP

Przemiany, jakie miały miejsce w gospodarce od początku lat 90, wpłynęły w niekorzystny sposób na sytuację kobiet na rynku pracy. Przyczyn takiego zjawiska było wiele, ale za główną uznaje się między innymi restrukturyzację wielu gałęzi gospodarki narodowej, które były w wysokim stopniu sfeminizowane. Do takich gałęzi należała przede wszystkim branża włókiennicza oraz rolno-spożywcza. Restrukturyzacja tych branż wynikała przede wszystkim z redukcji zatrudnienia, a w przypadku włókiennictwa z dużego kryzysu sprzedaży w tej branży, jaki miał miejsce na początku lat 90-tych [1].

Kolejnym problemem ograniczającym aktywność kobiet na rynku pracy są zmiany w poziomie ich zatrudnienia w poszczególnych sektorach, bowiem kobiety coraz rzadziej podejmują pracę w sektorze prywatnym. Na początku transformacji w 1992 roku w sektorze prywatnym zatrudnionych było 44,3% kobiet a w publicznym 46,8%, czyli różnica na rzecz sektora publicznego wynosiła zaledwie 2,5% [2]. W 2005 roku te rozpiętości wynosiły już odpowiednio 39,7% i 56,2% , czyli 16,5%, co oznacza, że kobiety pozostają konkurencyjne w sektorze publicznym i w nim szukają szans na stabilizację zawodową.

* Janusz Jarosiński, prof.dr hab., Uniwersytet Jana Kochanowskiego Kielce, Polsko, 25 534 Kielce, Wiosenna 5/37, mobil;+48 605 072 200 e-mail;januszj@interia.pl

Kobiety zdominowały miejsca pracy w takich działach gospodarki narodowej jak: ochrona zdrowia i pomoc społeczna (79,5% zatrudnionych kobiet), edukacja (77,5%), poradnictwo finansowe (70,1%), hotele i restauracje (66,6%), administracja publiczna i obrona narodowa, ubezpieczenia społeczne i zdrowotne (61,4%) oraz handel i naprawy (51,8%)[3], [4].

Najniższy poziom bezrobocia wśród kobiet w skali kraju miał miejsce w 1990 roku - a więc na początku okresu transformacji - kiedy wskaźnik ten wynosił 50,9% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Następnie w roku 1997 osiągnął najwyższy poziom w dobie transformacji, wynoszący 60,4% ogółu bezrobotnych. Później, stale obniżając się, osiągnął w latach 2001-2002 poziom odpowiednio 51,2 i 51,5% bezrobotnych kobiet. Po okresowym spadku ponownie wzrastał, osiągając w 2006 roku poziom 56,5% kobiet wśród ogółu bezrobotnych [5]. Jak wynika z danych krajowych, od początku transformacji odsetek bezrobotnych kobiet był wyższy niż odsetek bezrobotnych mężczyzn. Wielu socjologów zajmujących się badaniem rynku pracy uważa, iż w Polsce mamy do czynienia ze zjawiskiem segregacji zawodowej na rynku pracy[6].

Wejście Polski do Unii Europejskiej spowodowało możliwość porównywania sytuacji kobiet w kraju i państwach członkowskich. Według Eurostatu wskaźnik zatrudnienia dla państw UE w 2003 roku wyniósł 64,3% , dla kobiet 56,0 % a dla mężczyzn 72,5%. W roku 2007 te wskaźniki uległy zmianom na korzyść kobiet i wynosiły 58,3% a dla mężczyzn bez zmian. W porównaniu z krajami Wspólnoty Polska miała niższy wskaźnik zatrudnienia, który wynosił 51,2% dla ogółu aktywnie pracujących , co oznaczało 23,9% różnicy w stosunku do najwyższego wskaźnika (75,1% dla Danii). Dla Polski te wskaźniki kształtowały się odwrotnie, bowiem zatrudnienie kobiet spadło z 51,3 % do 46,0% a mężczyzn z 66,8% do 56,5%.. Wskaźnik dla kobiet okazuje się niższy tylko od niewielu państw UE takich jak: Malta(36,9%), Włochy(46,6%) i Grecja (47,9%).Powodem tego stanu rzeczy były problemy z bezrobociem, które w UE spadło z 11,6% do 9,0%, podczas gdy w Polsce wzrosło z 13% do ok.20%, co w pierwszej kolejności odbiło się negatywnie na zatrudnieniu kobiet [7].

1 SYTUACJA KOBIET NA LOKALNYM RYNKU PRACY

Sytuacja na rynku pracy kobiet w warunkach woj. świętokrzyskiego- jednego z najuboższych regionów Unii Europejskiej- ma swoją lokalną specyfikę. Szczegółowe dane dotyczące sytuacji kobiet na rynku pracy przedstawia poniższa tabela.

Na tle krajowych danych statystycznych o stanie i strukturze bezrobocia, dane lokalne o stanie bezrobocia wśród kobiet prezentują się nieco korzystniej. W latach 2002 – 2004 bezrobocie wśród kobiet nie przekraczało połowy populacji bezrobotnych i było niższe od średniej krajowej. W latach następnych, chociaż nadal pozostawało niższe od średniej krajowej, to w warunkach woj. świętokrzyskiego przekroczyło połowę populacji bezrobotnych.

Tabela 1 Bezrobocie wśród kobiet w kraju i w woj. świętokrzyskim w latach 1999-2008

Lata	Bezrobotni w kraju			Bezrobotni w regionie		
	w tys.	w tym kobiet	kobiety w %	w tys	w tym kobiet	kobiety w %
1999	2349,8	1307,3	55,6	107,4	56,99	53,0
2000	2702,6	1491,6	55,2	118,5	62,8	53,0
2001	3115,1	1642,1	52,7	131,1	67,0	51,1
2002	3217,0	1645,8	51,2	131,3	64,7	49,3
2003	3175,7	1634,7	51,5	126,5	61,7	48,8
2004	2999,6	1568,5	52,2	126,3	62,8	49,7
2005	2773,0	1468,4	52,9	117,8	60,4	51,2
2006	2309,4	1305,7	56,5	99,4	53,4	53,7
2007	1746,5	1017,3	58,2	83,3	45,9	55,1
2008	1473,7	833,4	56,5	77,7	42,6	54,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji Krajowego Urzędu Pracy o stanie i strukturze bezrobocia w kraju w latach 1993,2003 i 2008 oraz analiz i ocen sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim za lata 1999 -2008

W tym okresie miało miejsce znaczne zróżnicowanie terytorialne bezrobocia wśród kobiet. Na koniec 2003 roku tylko w powiecie jędrzejowskim więcej zarejestrowanych było bezrobotnych kobiet niż mężczyzn, a ich udział wyniósł aż 55,2% i był wyższy o blisko 4% od średniej krajowej i aż 6,4% od średniej wojewódzkiej. Najniższy udział kobiet bezrobotnych odnotowano na terenie powiatów: opatowskiego(43,1%) i buskiego(45,6%).

Mimo takich korzystnych wyników statystycznych na tle kraju, sytuacja bezrobotnych kobiet w województwie świętokrzyskim stawała się coraz bardziej dramatyczna .Spośród zarejestrowanych kobiet prawo do zasiłku dla bezrobotnych posiadało 12,3% wobec 18,3% mężczyzn. Jeszcze bardziej złożona była sytuacja bezrobotnych kobiet wiejskich , z których tylko 9,9% posiadało prawo do zasiłku wobec 15,0% w mieście.

Nie można pominąć również faktu, że 30,2% zarejestrowanych kobiet nie miało żadnego doświadczenia zawodowego, co świadczyło o tym, że na lokalny rynek pracy zaczęły napływać absolwentki szkół średnich i wyższych. Aż 58,4% bezrobotnych kobiet w regionie, to kobiety w wieku do 34 lat, w tym 31,6% w wieku 25-34 lat i 26,8% w wieku 18- 24 lat i były to najliczniejsze grupy bezrobotnych kobiet w regionie .Także terytorialne zróżnicowanie bezrobocia kobiet wskazuje na poważne problemy ze znalezieniem pracy dla kobiet w wieku do 34 lat. Największy udział bezrobotnych kobiet w tej grupie wiekowej ma miejsce w powiatach: kazimierskim(73,6%), buskim(72,9%) i opatowskim(69,2%) [1], a więc na terenach typowo rolniczych. Niewiele lepsza pozostaje sytuacja tej grupy kobiet w powiatach uprzemysłowionych jak: starachowicki(48,7%), skarżyski(49,5%) czy też w powiecie grodzkim Kielce (51,8%), która oscyluje wokół połowy populacji bezrobotnych w wieku 18- 34 lat.

W wypadku analizowanego problemu, czyli bezrobocia kobiet zjawisko to ma charakter wielowymiarowy. Kobiety zdecydowanie wolniej awansują na wysokie stanowiska, i częściej zasilają szeregi bezrobotnych, pomimo że są często lepiej wykształcone [2].

Zjawisko to jest złożone, ale często wymienianą przyczyną jest mniejsza dyspozycyjność w stosunku do mężczyzn, oraz fakt, że często są one postrzegane w

sposób stereotypowy, a więc przez pryzmat przypisywanej im społecznej roli matki. Obowiązki kobiety wynikające z założenia rodziny, między innymi przerwa związana z urlopem wychowawczym powoduje, że pracodawcy wolą zatrudniać mężczyzn niż kobiety.

Świętokrzyskie należy do województw, które jest określane mianem typowo rolniczego, jednak należy zaznaczyć tutaj, iż ta klasyfikacja nie jest jednorodna. W powiatach położonych na północy dominuje przemysł, natomiast w powiatach południowych wygrywa rolnictwo. Uwarunkowania te szczególnie ilustruje poniższa tabela:

Tabela 2 Bezrobocie kobiet w woj. świętokrzyskim w latach 1999-2008 w powiatach (w %)

Powiatowy Urząd Pracy	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Busko-Zdrój	50,4	50,0	49,9	47,9	45,6	45,7	45,8	47,5	47,7	50,1
Jędrzejów	59,1	57,6	56	54,3	55,2	55,0	56,4	59,9	62,8	65,3
Kazimierza W.	49,8	50,5	50,7	48,0	47,4	47,6	48,8	51,2	52,8	54,9
Kielecki	-	52,6	50,3	48,6	47,8	49,7	51,5	53,3	54,4	53,3
m.Kielce	-	56,5	53,4	50,9	49,9	50,7	51,7	53,2	53,5	51,9
Końskie	53,9	53,4	51,6	49,4	48,8	50,2	52,5	55,8	57,9	57,7
Opatów	46,6	47,4	45,5	44,4	43,1	45,1	45,1	46,4	49,3	49,3
Ostrowiec	51,5	52,8	51,0	49,8	49,4	50,4	51,4	54,5	57,5	55,1
Pińczów	56,3	55,2	52,7	50,1	49,3	48,8	51,1	54,5	57,9	58,9
Sandomierz	50,8	51,3	49,7	48,1	47,9	47,4	48,4	50,6	51,5	50,9
Skarżysko K.	52,8	53,2	52,2	49,9	48,9	50,6	51,1	52	53	53,6
Starachowice	52,9	52,7	49,2	47,9	47,6	49,8	51,8	57,0	57,8	57,9
Staszów	51,9	52,4	52,4	48,9	49,2	49,4	52,2	54,2	56,3	59,3
Włoszczowa	49,9	50,3	49,4	49,2	49,9	50,8	53,5	57,4	59,5	57,6

Źródło: Opracowano na podstawie analiz i ocen sytuacji na rynku pracy w woj. świętokrzyskim (1999-2008)

Jak wynika z danych umieszczonych w powyższej tabeli najwyższy odsetek bezrobotnych kobiet odnotowano w powiatach rolniczych. Wiąże się to przede wszystkim z tzw. "sezonowością zatrudnienia", czyli z faktem, iż miejsca pracy istnieją tylko w określonym czasie. Od początku lat 90 zakłady zajmujące się przemysłem rolno - spożywczym przeszły głęboką restrukturyzację, która wiązała się z grupowymi zwolnieniami. Podobną sytuację odnotowano w powiatach typowo przemysłowych, w których zwolnienia były związane przede wszystkim z prywatyzacją oraz głęboką restrukturyzacją zakładów. Oba te procesy wiązały się niestety ze zwolnieniami grupowymi, które w dużej mierze dotknęły kobiety.

Innym zagadnieniem, często poruszonym zarówno przez pracodawców jak również przez osoby poszukujące pracę, jest poziom wykształcenia wśród bezrobotnych kobiet. Na terenie województwa świętokrzyskiego.

Kobiety dominują wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim (75,3% ogółu), wyższym (71,0%), policealnym i średnim zawodowym (62,3%). Nie można w tym momencie pominąć zróżnicowania terytorialnego bezrobocia wśród kobiet ze względu na wykształcenie. I tak na przykład z wykształceniem wyższym najwięcej bezrobotnych kobiet zarejestrowanych było w powiatach: grodzkim Kielce (19,4% ogółu zarejestrowanych kobiet), sandomierskim (14,9%), ostrowieckim (10,0%), kieleckim (9,5%) i skarżyskim (9,4%).

Z kolei kobiet z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym zarejestrowanych było 29,7% ogółu bezrobotnych kobiet w powiecie grodzkim Kielce, 28,0% w powiecie skarżyskim, 27,5% w powiecie ostrowieckim, 24,6% w powiecie kieleckim i 24,0% w powiecie koneckim. Natomiast najwięcej kobiet z ukończonym liceum ogólnokształcącym zarejestrowano w powiecie skarżyskim (15,7%), w grodzkim Kielce (15,0%), w ostrowieckim (14,1%), koneckim (12,7%) i kieleckim (11,8%). Z wykształceniem zasadniczym zawodowym najwięcej kobiet bezrobotnych zarejestrowano w powiatach: koneckim (29,2% ogółu), skarżyskim (28,1%), kieleckim (28,0%) i ostrowieckim (25,3%). W przedziale statystycznym - wykształcenie gimnazjalne i niższe - najwięcej bezrobotnych kobiet zarejestrowano w powiecie koneckim (25,9% ogółu zarejestrowanych), ostrowieckim (23,1%) oraz w grodzkim Kielce (18,6%) [2]. Zwraca uwagę fakt, że we wszystkich podziałach statystycznych przywoływane są takie powiaty które są położone na północy regionu i były ośrodkami przemysłu ciężkiego w latach transformacji straciły w regionie swoją pozycję społeczną i gospodarczą.

W ocenach sprawozdawczych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach podkreśla się, że bezrobotne kobiety pozostają aktywnymi uczestnikami wielu szkoleń i kursów zawodowych, stanowią zwykle większość uczestników. Kobiety były większością obecnych na szkoleniach zawodowych (70,1%), z zakresu usług doradczych (55,9%), informacji zawodowej (55,8%) i pośrednictwa pracy (73,1%) [8]. Przeważały również w szkoleniach zawodowych w miejscu pracy (79,0%), w stażach pracowniczych (70,4%), w pracach społecznie użytecznych (63,1%), w pracach interwencyjnych (57,2%) i robotach publicznych (51,2%), co świadczy o ich aktywnej postawie wobec sytuacji na rynku pracy.

Szansą dla kobiet w Polsce i w badanym województwie nadal pozostaje przyjęta w marcu 2000 roku tzw. Strategia Lizbońska. Zakłada ona, że do roku 2010 zostaną utworzone miejsca w przedszkolach dla 90% dzieci w wieku od 3 do 6 lat, przewiduje także stworzenie miejsc opieki dla 33% dzieci poniżej 3 lat, oraz zakłada zatrudnienie 60% kobiet oraz ogólnego wskaźnika zatrudnienia na poziomie 70%.

WNIOSKI

Obserwowany w kraju spadek dzietności kobiet z okresu transformacji uważa się za przyczynę ich zwiększonej aktywności zawodowej, z drugiej jednak strony ocenia się, że to presja rynku i wyższe wymagania pracodawców powodują spadek dzietności kobiet. Mimo zaleceń Komisji Europejskiej w sprawie aktywizacji zawodowej kobiet do roku 2010 nadal nie ma w skali kraju i poszczególnych województw wypracowanych strategii działania w tym kierunku. Oznacza to, poważna zaniedbania, problemu aktywizacji kobiet, a także programów wspierania kobiet poprzez rozbudowę placówek przedszkolnych i innych instytucji czasu wolnego.

LITERATURA

- [1] Kobiety na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2003 roku, WUP Kielce 2004, s.14, 20.
- [2] Kobiety na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2007 roku. WUP Kielce 2007 s.20, 22, 63.
- [3] Kobiety na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2007 roku ...,s.97;
- [4] TRAFIALEK, E.: Polityka rynku pracy i bezrobocie a perspektywy rozwoju regionu, w; w; A. Kozera(red.): Współczesne problemy polityki społecznej i gospodarczej.Pińczów 2008 nr 1. s.7-11.
- [5] Informacje Krajowego Urzędu Pracy o stanie i strukturze bezrobocia za lata 1993, 2003 i 2007.
- [6] BALCERZAK -PARADOWSKA, B.: Uwarunkowania aktywności zawodowej kobiet w Polsce w latach 1990-1999, Warszawa 2001, s.21.
- [7] GRANIEWSKA, D.: Aktywność zawodowa kobiet i mężczyzn w krajach Unii Europejskiej i w Polsce. Elementy analizy porównawczej .w; B. Balcerzak-Paradowska(red.)Kobiety i mężczyźni na ryku pracy. Rzeczywistość lat 1990-1999.Warszawa 2001.s.181-184.
- [8] JAROSINSKI, B.: Przeobrażenia polityczne, społeczne i gospodarcze w woj. świętokrzyskim w latach 1999- 2006. studium polityki regionalnej. Katowice 2009,mps pracy doktorskiej.
- [9] JAROSINSKI, J.: Region świętokrzyski – przyczyny braku zmian w strukturze społecznej, A. Kozera(red.), Współczesne problemy polityki społecznej i gospodarczej.Pińczów 2008 nr 1.